

OSNOVE TRGOVAČKOG (UGOVORNOG) PRAVA

Dr. sc. Marko Verović, prof. visoke škole

U izdanju Visokog učilišta Effectus – visoke škole za financije i pravo u Zagrebu 2014. objavljena je knjiga dr.sc. Marka Verovića, profesora visoke škole, *Osnove trgovačkog (ugovornog) prava*. Profesor Verović nositelj je predmeta „Osnove trgovačkog prava“ i „Pravo društava“ na preddiplomskom stručnom studiju Financije i pravo na Visokom učilištu Effectus, autor je niza znanstvenih i stručnih radova iz područja trgovačkog prava, prava društava, prava industrijskog vlasništva i prava tržišnog natjecanja. Osnove trgovačkog (ugovornog) prava predstavlja monografiju, stručni udžbenik koji je u prvom redu namijenjen studentima preddiplomskog stručnog studija Financije i pravo kao nastavna i ispitna literatura. Međutim, udžbenik je upućen i široj javnosti, studentima drugih studija ekonomskog i pravnog usmjerenja te gospodarstvenicima.

Udžbenik opisuje opće odredbe i pravna pravila vezane za nastanak ugovora s naglaskom na posebitosti trgovačkih ugovora. Ovaj udžbenik zamišljen je kao prvi dio kompleta koji obrađuje materiju trgovačkog prava. Drugi dio pod naslovom „*Trgovačko pravo – posebni dio*“ obrađuje karakteristične ugovore u gospodarskom okruženju s naglaskom na neimenovane ugovore koje nisu sadržani u Zakonu o obveznim odnosima.

Knjiga „Osnove trgovačkog (ugovornog) prava“ strukturirana je u dvije glave i dvadeset logički poredanih poglavlja.

Prva glava, *Opći dio trgovačkog prava*, sastoji se od četiri poglavlja koja čitatelja uvode u problematiku trgovačkog prava, objašnjava se sam pojam i predmet trgovačkog prava, kontekst trgovačkog prava u hrvatskom pravnom sustavu odnosno njegov odnos naspram drugih grana prava, povijesni razvoj trgovačkog prava te izvore trgovačkog prava. U uvodnom dijelu daje se sama definicija trgovačkog prava koje se definira kao skup pravnih pravila koji uređuje odnose u koje stupaju subjekti trgovačkog prava u prometu robe ili usluga. Autor udžbenika objašnjava pojam trgovca i ulogu tj. nadležnost posebnih trgovačkih sudova. Nastanak trgovačkog prava veže se uz institut *lex mercatorie*, srednjovjekovnog trgovačkog prava. Već u srednjem vijeku u talijanskim gradovima dolazi do prodaje i razmjene robe, organiziranje sajмова, formiranje specijaliziranih sudova koji će dovesti do razvoja posebne pravne grane, trgovačkog prava. Na prvih nekoliko stranica autor ističe važnost posebne hijerarhije izvora koja je karakteristična za trgovačko pravo, a upravo je vezana za običaje i praksu koja se razvija među trgovcima. Jednostavnim jezikom autor razjašnjava teorije monističkog i dualističkog uređenja trgovačkog prava.

Nakon iscrpnog i cjelokupnog opisa trgovačkog prava, autor rada u drugoj glavi, *Trgovačko ugovorno pravo*, skoncentrirao se na opis jednog dijela trgovačkog prava – na trgovački ugovor. Naglasak je stavljen na ugovor kao glavni pravni posao unutar kojeg stupaju subjekti trgovačkog prava (trgovci) prilikom obavljanja svoje gospodarske djelatnosti. Druga glava sastoji se od šesnaest poglavlja koja opisuju cjelokupni proces, od predugovorne faze, sklapanja samog ugovora, izvršenja ugovornih obveza odnosno odgovornosti za štetu do ispunjenja ugovornih obveza ili raskida ugovora.

Prvo poglavlje druge glave, *Pojam i obilježja trgovačkog ugovornog prava* opisuje i definira trgovačko ugovorno pravo s naglaskom na njegova bitna obilježja. U drugom poglavlju *Vrste ugovora* dan je pregled vrsta ugovora u hrvatskom pravnom sustavu. U tom su poglavlju objašnjeni i usporedno prikazani formalni i neformalni ugovori, imenovani i neimenovani ugovori, složeni i okvirni ugovori, kauzalni i apstraktni ugovori, jednostranoobvezni i dvostranoobvezni ugovori, konsenzualni i realni ugovori, jednostavni i mješoviti ugovori, glavni i sporedni ugovori, ugovori s jednokratnim, sukcesivnim i trajnim čindbama te građanski, potrošački i trgovački ugovori. Načela su bitni postulati prilikom tumačenja djelovanja i postupanja u određenim pravnim situacijama. Svaka grana prava ima posebna načela, pa tako i trgovačko ugovorno pravo ima neka karakteristična načela. Upravo načelima trgovačkog ugovornog prava posvećeno je treće poglavlje istoimenog naziva. U tom poglavlju obrađuju se načela autonomije stranaka, savjesnosti i poštenja, ispunjenja ugovorne obveze, ravnopravnosti i jednake vrijednosti činidaba, dužna pažnja, običaji i praksa. Četvrto poglavlje naziva *Subjektivni i objektivni uvjeti za nastanak ugovora* opisuje subjekte trgovačkog ugovornog prava. Subjektivni uvjet za nastanak trgovačkog ugovora jest status trgovca u hrvatskom pravu. Kako bi trgovac imao potrebne uvjete za sklapanje ugovora on mora biti pravno i poslovno sposoban. Upravo ovo poglavlje prikazuje pravnu i poslovnu sposobnost s naglaskom na pravne osobe karakteristične za trgovačko ugovorno pravo poput društva s ograničenom odgovornošću, dioničkog društva, javnog trgovačkog društva. Drugi dio poglavlja obrađuje objekt ugovora. Taj dio obrađuje svojstva činidbe te novac, stvari, nematerijalna dobra i prava kao predmete trgovačkog pravnog odnosa. Nakon što su opisane i razrađene pretpostavke vezane za subjekte i objekt ugovora, prije poglavlja koje se odnosi na samo sklapanje ugovora, autor u petom poglavlju razrađuje *Predugovorne aktivnosti*. Predugovorne aktivnosti zajednički je naziv za pregovore, ponudu i prihvata ponude te predugovor. Upravo su ove aktivnosti vrlo česte i karakteristične prilikom sklapanja trgovačkih ugovora. Šesto poglavlje naziva *Sklapanje ugovora* objašnjava potrebne pretpostavke za nastanak valjanog ugovora. Autor u ovom poglavlju objašnjava volju, zastupanje, formu i sadržaj ugovora. U dijelu zastupanje opisane su karakteristične trgovačke punomoći: prokura, trgovačka punomoć, punomoć trgovačkom putniku i punomoć o zaposlenju. Glede uvjeta same forme ugovora, osim forme za sklapanje ugovora autor udžbenika objašnjava i formu kasnijih izmjena i samog raskida ugovora te pravne posljedice nepoštivanja oblika. Osim tradicionalne forme, pisani oblik, autor u ovom dijelu skreće pozornost i na suvremen način sklapanja ugovora tj. sklapanje ugovora elektroničkim putem. U ovom dijelu dan je prikaz i komentar najvažnijih odredbi Zakona o elektroničkoj trgovini. Poglavlje završava razradom tematike sadržaja samog ugovora. Autor razlaže problematiku bitnih i ne bitnih sastojaka ugovora, također definira

i uspoređuje rok i uvjet kao sporedne (nuzgredne) sastojke ugovora. Sedmo poglavlje, *Oblik, vrijeme i mjesto sklapanja ugovora* objašnjava važnost forme ugovora u hrvatskom pravu unatoč tome što je hrvatsko pravo naklonjeno načelu neformalnosti odnosno odsutnosti propisane forme za većinu ugovora. Drugi dio tog poglavlja posvećen je vremenu tj. trenutku sklapanja ugovora. Trenutak sklapanja ugovora ovisi o vrsti ugovora. Autor tako na nekoliko stranica raščlanjuje trenutak sklapanja konsenzualnih ugovora, formalnih ugovora, neformalnih ugovora i realnih ugovora. Pitanje mjesta sklapanja ugovora autor problematizira i razlaže s obzirom na sudsku nadležnost u slučaju nastanka eventualnog spora. *Tumačenje ugovora* naslov je osmog poglavlja u kojem autor obrazlaže subjektivnu i objektivnu teoriju tumačenja ugovora. Također, autor daje kritički osvrt upućujući na to da bi osim čistih teorija prilikom tumačenja ugovora, trebalo propisati kriterije tumačenja ugovora po uzoru na Konvenciju UN-a o međunarodnoj prodaji robe, važnom izvoru međunarodnog trgovačkog prava. Izostanak pretpostavki za nastanak ugovora odnosno njihov negativni nastanak dovest će do nevaljanosti ugovora. Nevaljanost ugovora u hrvatskom pravu dijeli se na poboynost, lakši oblik nevaljanosti te ništetnost kao teži oblik. Razlozi koji dovode do nevaljanosti i pravne posljedice nevaljanosti prikazane su u devetom poglavlju, *Nevaljanost ugovora*. Uvodno autor objašnjava nevaljanost sa stajališta građanskog prava kako bi čitatelja uveo u tematiku. Kasnije autor daje pregled i kritički osvrt razloga nevaljanosti kod trgovačkih ugovora. Posebna pozornost posvećena je tumačenju odredbi Zakona o financijskom poslovanju i predstečajnoj nagodbi u pogledu roka izvršenja novčanih činidbi. U desetom poglavlju obrađuju se sredstva za osiguranje ispunjenja ugovorne obveze. Autor u tom poglavlju obrađuje institut jamstva, ugovorne kazne, zatezних kamata, kapare, odustatnine i prava zadržanja. U okviru razrade svakog instituta obrađen je pojam i obilježje, odnos između subjekata koji se pojavljuju, prestanak instituta, vrste ukoliko se radi o institutu koji se može pojaviti u više oblika. Za neke institute koji su vrlo slični, autor je dao usporedni pregled. Tako je u nekoliko redaka obrazložena razlika i sličnost ugovorne kazne i naknade štete, zatezних kamata i naknade štete te odnos kapare i odustatnine. Jedanaesto poglavlje, *Promjene u ugovorima* podijeljeno je u dva dijela. Prvi dio odnosi se na promjenu subjekata ugovornog odnosa, a drugi dio obuhvaća promjenu sadržaja ugovora. Poglavlje je strukturirano i obrađeno slično kao i deseto poglavlje u kojem se obrađuju instituti osiguranja ispunjenja ugovornih obveza. Sukladno tome autor obrađuje pojam i opća obilježja, učinke te usporedni prikaz sličnih instituta. U dijelu koji obrađuje promjene subjekata odnosno poglavlje koje obrađuje promjene koje se događaju na strani ugovorne strane obrađeni su instituti cesije, subrogacije, preuzimanja duga, pristupanja dugu, preuzimanja duga, preuzimanja ispunjenja te prijenos ugovora. U drugom dijelu obrađeni su obnova i nagodba kao instituti pomoću kojih dolazi do promjene sadržaja ugovornog odnosa. Svaki ugovor, bio on valjani ili nevaljani proizvodi neke učinke. Učinke koje ugovor proizvodi možemo podijeliti na primarne (namjeravane) i sekundarne (nenamjeravane). Primarni su oni učinci koje su strane koje su sklopile ugovore htjele i za njihovo je postojanje dovoljno samo sklapanje ugovora, za razliku od sekundarnih za koje je potrebna neka dodatne okolnost. U jedanaestom poglavlju autor razrađuje problematiku učinaka valjanog ugovora. Kao sekundarne učinke, autor pojašnjava pojam zakašnjenja, dužnika ili vjerovnika, neispunjenje ugovora te ono najvažnije, pravne učinke tih pojava. Trinaesto poglavlje predstavlja uvod u tematiku koja se

obrađuje u četrnaestom poglavlju. Ta su poglavlja posvećena obradi teme odgovornosti za štetu zbog povrede ugovora. Trinaesto poglavlje obrađuje opće pretpostavke i pojam odgovornosti za štetu, da bi se u četrnaestom poglavlju, *Odgovornost za nedostatke*, obradio pojam nedostatka, pravnog i materijalnog. Odgovornost za nedostatke, a posebno materijalni nedostatak vrlo je čest u trgovačkim ugovorima. Autor naglašava da se radi o dispozitivnim odredbama Zakona o obveznim odnosima te dobra upućenost ugovorne strane i poznavanje same materije može ograditi samu stranu od velikih šteta. U ovom poglavlju autor navodi i definira pretpostavke odgovornosti za nedostatke, pretpostavke za samo očuvanje stjecateljevih prava odnosno obavješćivanje o nedostatku. Autor bitno naglašava da kod trgovačkih ugovora treba voditi računa o kratkim rokovima u odnosu na građanske ili potrošačke ugovore. Zatim se obrađuju prava koja pripadaju stjecatelju: pravo zahtijevati uredno ispunjenje, sniženje cijene, raskid ugovora, pravo na naknadu štete, pravo priznati trećem njegovo pravo (karakteristično za pravni nedostatak). Zastara je institut koji se obrađuje u petnaestom poglavlju. Radi se o vrlo kratkom poglavlju u kojem autor objašnjava tijekom zastarnog roka odnosno prekid i zastoj zastare te razliku zastarnog roka u odnosu na rok zastare u građanskom pravu. Šesnaesto poglavlje, ujedno i posljednje poglavlje druge glave kao i udžbenika općenito nosi prigodan naziv *Prestanak ugovorne obveze*. Prestankom ugovorne obveze, dolazi do prestanka prava i obveza ugovornih strana. Ispunjenje je jedan od načina prestanka ugovorne obveze koji su same ugovorne strane htjele jer time dolazi i do ostvarenja cilja, svrhe samog ugovora. Međutim ugovor može prestati i na druge načine: raskidom, prijebojem (kompenzacijom), otpustom duga, sjedinjenjem (konfuzijom), nemogućnošću ispunjenja, protekom vremena, otkazom, smrću stranaka, obnovom i cesijom. Autor u ovom poglavlju daje pregled svih tih instituta.

Zaključno, osim sadržajno udžbenik je i metodički izvrstan. Kao što je u uvodnom dijelu rečeno i kasnije kroz sam prikaz obrađenih poglavlja, stil pisanja vrlo je jednostavan i čitak. Udžbenik, osim studentima kojima je primarno namijenjen, može pomoći i trgovcima, gospodarstvenicima koji se svakodnevno susreću s materijom, na način da mogu bolje urediti svoj položaj i zaštititi prava prilikom sklapanja ugovora. Poglavlja su dobro promišljena i strukturirana. Autor svaki institut opisuje polazeći od osnova i objašnjenja samog instituta u svjetlu građanskog prava te zaključno upućuje na karakterističnosti i razliku u trgovačkom pravu. Na taj način svaki čitatelj, bez pravnog predznanja može dobiti cjelokupnu sliku svakog pojedinog instituta te njegove praktične primjene.

U Zagrebu, 08.travnja 2015.

Autor: Tina Marfan, mag iur.

Asistent na predmetima „Osnove trgovačkog prava“ i „Pravo društava“